

เทศน์เช้า วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

อ้าว! เราตั้งใจฟังธรรมนะ ทุกคนต้องการความเป็นธรรม ความสงบร่มเย็นทุกคน ต้องการปรารถนา ทีนี้พอเราปรารถนา ของที่อยู่ใกล้ตัวเรา เราจะไม่เห็นคุณค่านะ คนเราอยู่กัน สามิภรรยา อยู่ด้วยกัน ไม่มีคุณค่า เห็นแต่คนนอกมีคุณค่า เห็นไหม คนอยู่ด้วยกันมีคุณค่ามาก

นี่ก็เหมือนกัน เราเกิดมาสังขมรุ่มเย็นเป็นสุขมีค่ามาก แต่เรามองไม่เห็นใจ เพราะเราไม่เคย บ้านแตกสาแหรกขาด คนที่บ้านแตกสาแหรกขาดเวลาเขาไปอยู่ต่างประเทศ เขาคิดถึงบ้านเกิดเขามาก แล้วเวลาเขามีฐานะขึ้นมาเขาจะฟื้นฟูบ้านเกิดของเขา นี่ไง เพราะอะไร เพราะเขาบ้านแตกสาแหรกขาดใจ แต่เราไม่เคยบ้านแตกสาแหรกขาด ถ้าเราไม่เคยบ้านแตกสาแหรกขาดเราก็ไม่เห็น ความทุกข์ยากอย่างนั้น

ฉะนั้น ถ้าเราเกิดมาในสังคมที่ว่าเป็นธรรมๆ แต่ในปัจจุบันนี้มันไม่เป็นธรรมๆ แล้วความเป็นธรรมอันนั้นมันจะมาจากไหนล่ะ? ความเป็นธรรมอันนั้น สังคมที่รุ่มเย็นเป็นสุขมันเกิดจากมนุษย์ ถ้าเป็นมนุษย์มันต้องเป็นความเป็นธรรมในหัวใจของเราก่อน ถ้าเป็นธรรมในหัวใจจากตัวเรา เห็นไหม คุณติ ความเป็นธรรมของเรามันจะมีจิตใจเมตตา เรามองออกไปมีแต่น้ำใจเนาะ เห็นเขาทุกข์เขายาก เราอยากช่วยเหลือเจือจานเขา เราอยากจะมีน้ำใจต่อเขา แต่เพราะความไม่ไว้วางใจ เราช่วยเหลือใครไม่ได้ เพราะเราไปช่วยเหลือใครแล้วสิ่งนั้นมันจะตอบสนองกลับมาในทางที่ลบ พวกเราทุกคนมีแต่ความไม่แน่ใจตัวเองว่าเราทำแล้วจะถูกหรือผิดใจ แล้วถ้าไม่แน่ใจตัวเองว่าถูกหรือผิด เราจะทำอย่างไร

แล้วถ้าจิตใจเราเป็นธรรมขึ้นมา เราแน่ใจตัวเราเองก่อนใจ สิ่งที่เราทำแล้วเราพอใจใช้ไหม เราเสียสละไปแล้วใช้ไหม เขาจะเอาไปทำอะไร เขาจะทำอะไรมันเป็นเรื่องของเขาใช้ไหม ถ้าใจเราเป็นธรรมพอ แต่ถ้าใจเราเป็นธรรมไม่พอ เราสละสิ่งใดไปเรายังต้องติดตามไป เห็นไหม ให้เขาไปแล้วยังเป็นทุกข์นะ ให้เขาไปแล้วยังไม่รู้ว่าเขาไปทำอะไร เพราะอะไร เพราะจิตใจเราไม่มั่นคง

พอ จิตใจเราไม่เป็นธรรมพอไง ถ้าจิตใจเราเป็นธรรมพอ เป็นธรรมพอมันเป็นธรรมที่ไหนล่ะ?
เป็นธรรมที่เราเกิดมาเป็นชาวพุทธ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เห็นไหม เวลาเกิดมาเป็นชาวพุทธนะ อนุปปพิทถา ให้มีการเสียสละกัน เสียสละเพื่อความร่วมมือเป็นสุขของสังคม ถ้ามีการเสียสละอย่างนั้นก็ไปเกิดบนสวรรค์ เพราะคุณงามความดีไง คุณงามความดีนี่จิตใจมันเบาใช่ไหม เวลาจิตออกจากร่างไปมันก็ลอยขึ้นสูงใช่ไหม จิตใจของเรามีแต่อาฆาตมาดร้าย จิตใจมันมีแต่กคคันใช่ไหม จิตใจมันมีแต่ความหนักหน่วงใช่ไหม เวลาตายไปมันก็ตกลงต่ำ

จิตใจของเราถ้ามันทำคุณงามความดีมันก็ลอยขึ้นสูง เพราะจิตใจเรามีความสบายใจ ไม่มี ความข้องใจ ไม่มี ความหมักหมมในใจ ออกจากร่างไปมันก็ลอยขึ้นไป เห็นไหม นี่อนุปปพิทถา เวลาทำบุญกุศลแล้วไปเกิดบนสวรรค์ ถ้าไปเกิดบนสวรรค์แล้วมันก็เวียนว่ายตายเกิด ก็ให้เนกขัมมะ นี่เนกขัมมะเพราะจิตใจเขาเห็นการกระทำของเรามีคุณค่า ชีวิตเราก็มีคุณค่า เพราะเรามีความสำนึกใช่ไหม ถ้าเรามีความสำนึก เราเป็นคนขึ้นมา เราจะมีคุณค่าทันทีเลย

แต่เวลาเราน้อยเนื้อต่ำใจ เรามีความคิดในหัวใจ คุณค่าของมนุษย์มันน้อยลง แต่ไอ้พญามาร ไอ้ความกตถ่วงในหัวใจมันมีค่ามากขึ้น พอมีมากขึ้น เราไม่เป็นธรรมกับตัวเราเอง เราสงสัย เราลังเล เรามีความลังเล เราทำอะไรมันลังเลตั้งแต่ที่นี้ไง เพราะมันไม่เป็นธรรมจากตัวของเรานั่นเอง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าถึงสอนอนุปปพิทถา ให้ทำทาน ให้เสียสละกัน ให้เสียสละต่อเมื่อถ้ามีกำลัง ถ้าไม่มีกำลัง ให้อภัยต่อกัน มีน้ำใจต่อกัน

การทำบุญกุศลไม่ใช่เป็นการเสียสละอย่างเดียว การทำบุญกุศล เห็นไหม มีน้ำใจต่อกัน ให้ธรรมเป็นทานประเสริฐที่สุด ให้ปัญญาคนประเสริฐที่สุด ให้คนมีปัญญา ให้คนฉลาด ให้คนมันเอาตัวมันรอดประเสริฐที่สุด

การให้จะให้อย่างไร การให้มันให้ได้มากมายนมหาศาล สิ่งที่เป็นการให้ไม่ใช่ว่าจะต้องเป็นวัตถุ คนพูดบ่อยนะ “หลวงพ่อก หลวงพ่อต้องการอะไร”

เราบอก “ไม่ต้องการอะไรเลย”

“อ้อ! ต้องการเงินใช่ไหม”

นี่พูดขนาดนั้นนะ

คำว่า “ไม่ต้องการอะไรเลย” เห็นไหม ต้องการน้ำใจของเอ็ง ถ้าเอ็งมา เอ็งมีใจของเอ็งไหม ถ้าเอามาปฏิบัติ เพราะอย่างนั้นจะเอาแต่วัตถุมารอดกันใจ “หลวงพ่อดูต้องการอะไรๆ”

ต้องการหัวใจมึงนะ ต้องการหัวใจที่มึงมีน้ำใจนะ หัวใจอันนั้น ถ้าหัวใจอันนั้นมันมีคุณค่า เวลาเรากลุ่มหลงสิ่งใดไป เราเอาหัวใจเราไปฝากไว้กับคนอื่นนะ เราเชื่อเขา ศรัทธาความเชื่อ เราเชื่อมาทำไมล่ะ เราเชื่อมาเพื่อพิสูจน์ เชื่อมาเพื่อค้นคว้า พอเชื่อมาแล้วมันจะค้นคว้ากลับมาที่เรา ถ้าเราไม่มีความเชื่อ เราก็ไม่สนใจอะไรเลยใช่ไหม เรามีความเชื่อ แต่เราเอาหัวใจไปฝากไว้กับคนอื่นใช่ไหม เราเอาหัวใจไปที่อื่นใช่ไหม ทำไมเราไม่เอาหัวใจไว้ในตัวเราเอง

ถ้าเราเอาหัวใจไว้ในตัวเราเอง เรามีสติสัมปชัญญะ สำนึก เรามีความสำนึก เรามีคุณค่าแล้ว นิมนุษย์มีค่าตรงนี้ไง ถ้าเรามีค่า ทรัพย์สินเงินทองมันเป็นปัจจัยเครื่องอาศัย มันมาทีหลัง เห็นไหม โลกธรรม ๘ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ โลกธรรมมันเป็นของเก่าแก่ ถ้าโลกธรรม ๘ มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ แล้วเราไปเป็นทาสมันใช่ไหม

แต่ถ้าเราไม่เป็นที่ทาสมัน สิ่งต่างๆ เรื่องนี้มันเป็นปัจจัยเครื่องอาศัย แต่ถ้าเรามีสติมีปัญญาของเรา เรามีสำนึกของเรา เราจะดีขึ้น เราทำสิ่งใด คนมีสติ เห็นไหม เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะนิพพาน “ภิกษุทั้งหลาย เธอจงพิจารณาสังขารด้วยความไม่ประมาทเถิด” ถ้าเราไม่มีความประมาท ไม่มีความเลินเล่อ มีสติสัมปชัญญะ มีความสำนึกของตน เราทำอะไรเราทำด้วยสติปัญญา

ผิดชอบชั่วดีทุกคนรู้ แต่ลำเอียง ลำเอียงเพราะรัก ลำเอียงเพราะพวกเรา นี่เราลำเอียง แต่ถ้าเราไม่ลำเอียง สิ่งที่มีเป็นปัญหาสังคมคือปัญหาสังคม เรารู้ผิดชอบชั่วดีอยู่ แต่กระแสนั้นรุนแรง เราจะทำอย่างไร

ผิดชอบชั่วดีเรารู้อยู่ แต่เราไม่ไปตามกระแสนั้น เพราะทำสิ่งใดได้สิ่งนั้นนะ เราตามกระแสนั้น บารมีธรรมๆ เราจะเอาอย่างนั้นใช่ไหม เราจะเอาคุณงามความดีของเรา ถ้าเราต้องการสังคมร่มเย็นเป็นสุข เราต้องการความสงบร่มเย็น เราต้องมีความสงบมีความร่มเย็นในใจเราก่อน เราต้องมีสติสัมปชัญญะแยกแยะถูกผิดได้ก่อน ถ้าแยกแยะถูกผิด เราทำสิ่งใดเราทำด้วยความมั่นใจของเรา ถ้าทำด้วยความมั่นใจของเรา เราทำได้เต็มไม้เต็มมือเลย พอทำอย่างนี้แล้ว เวลาเราจะค้นคว้าความ

เป็นธรรมจากหัวใจ ความเป็นธรรมๆ คุณิ เอตทัคคะ ๘๐ องค์ เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตั้งเอตทัคคะ พระอรหันต์ทั้งนั้นนะ แต่ความถนัดของพระแตกต่างกัน

หัวใจของคนก็เหมือนกัน ถ้าหัวใจมันแตกต่างกัน คุณิ กรรมฐาน ๔๐ ห้อง วิธีการทำความสงบของใจ ๔๐ วิธีการ ถ้าทำความสงบของใจเข้ามาก่อน เรามีสามัญสำนึก เราทำสิ่งใดเราทำด้วยความมั่นใจของเรา แต่ถ้าจิตมันสงบเข้ามา สิ่งที่เกิดขึ้นไม่ใช่โลกียปัญญา โลกียปัญญาเป็นปัญญาเกิดจากโลก สัญญาความจำได้หมายรู้ เราศึกษามา คั่นคว่ำๆ นี่แหละ แต่พอคั่นคว่ำขึ้นมา ถ้ามันเป็นจริงขึ้นมา จิตสงบขึ้นมาแล้วมันวางสิ่งนั้นเข้ามา

ด้วยสามัญสำนึกผิดชอบชั่วดี เราสู้ของเรา สังคมเป็นเรื่องหนึ่ง ความคิดที่เกิดขึ้น ความคิดที่ว่ามิศรัทธามีความเชื่อ พอมีความเชื่อสิ่งใดเราก็จะชวนขวายนั่น มรรคหยาบฆ่ามรรคละเอียด มรรคหยาบคือความหยาบๆ ความหยาบๆ คือการกระทำที่มันหยาบ พอหยาบๆ เราต้องชวนขวาย ทำคุณงามความดีเพื่อให้คนยอมรับว่าเรามีคุณงามความดี นิ่งเฉยๆ ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ถ้าจิตมันสงบเข้ามา ใครเป็นคนดี จิตมันรู้ไง จิตมันรู้ถ้ามันสงบเข้ามามันรู้ตัวมันเอง ถ้ามันสงบเข้ามานี่มันรู้ ถ้ามันรู้ เห็นไหม “รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง” เราสู้ของเราเอง

เราหิวกระหายมานะ เราได้อาหารมาประทังชีวิต เราอิมหน้าสำราญ เรามีความสุข จิตมันมี แต่ความรู้สึกนึกคิดเหยียบย่ำมันอยู่ในหัวใจ ตัณหาความทะยานอยากมันเหยียบย่ำ นี่สมุทัย สมุทัยมันเจือปนมา คิดแล้วก็สงสัย คิดแล้วก็ไม่แน่ใจ คิดแล้วมันก็วิตกกังวลไปหมดเลย แล้วพุทโธๆ ไปทำไมล่ะ พุทโธเพื่ออะไร

พุทธานุสติ จิตเกาะไว้ๆ เห็นไหม เขาทำความสะอาด เขาต้องแก้ไขของเขา ทำความสะอาดสิ่งใดเขาต้องมีการซักฟอกของเขา จิตใจของเราถ้ามันยังลึกลงสงสัย ลึกลงสงสัยเพราะอะไรล่ะ ลึกลงสงสัยเพราะมันไม่มีสิ่งใดเป็นประสบการณ์ ไม่มีสิ่งใดพิสูจน์ ไม่มีสิ่งใดเป็นปัจจัยตั้ง ไม่มีสิ่งใดที่เป็นความจริง

“รสของธรรมชนะซึ่งรสทั้งปวง” ถ้ามันไม่ได้รสของธรรม ได้รสของความจำ ได้รสของความเชื่อ ได้รสของสังคมที่เขาสรรเสริญเยินยอกัน นั่นเรื่องของเขา โลกธรรม ๘ มีลากเลื่อมลาก มีจริงกับมีไม่จริง มันมีของคู่ ถ้าเราพุทโธๆ จิตมันเกาะมันไปๆ มันเป็นความคิด มันเป็นความรู้สึกนึกคิดใช้ใหม่ เวลามันปล่อยวางมาๆ มันจะปล่อยวางได้อย่างไร เพราะพุทธานุสติมันเกาะไว้หนึ่งเดียว เกาะพุทโธๆ เพราะมันตัด พุทโธ เห็นไหม นาโนมันพยายามสะสมเข้ามา พอมันปล่อยวาง

เข้ามาๆ ถ้ามันปล่อยวาง ปล่อยวางคือพุทโธมันชัดเจน พุทโธมันละเอียด นี่ไม่มีความประมาท ไม่มีความเลินเล่อ มันต้องเป็นจริงของมัน

แต่เพราะเราทำของเราไม่ได้ เพราะอะไร เพราะด้วยความสงสัย ด้วยมารมันคอยสอดคอยแทรก เพราะมารมันต้องการหัวใจของเราไว้เป็นที่จับถ่วงของมัน มารมันต้องการภาวสวะ ต้องการภพ ต้องการหัวใจของคนไว้เป็นที่จับถ่วง ไว้เป็นที่อยู่ของมัน แล้วเราพยายามจะหาทางออก เราพยายามจะพาเราออกไปจากมัน ถ้าเราจะออกไปจากมัน มันต้องมีความต่อต้าน มันต้องมีเล่ห์กลของมัน

พุทโธๆ นี่พุทธานุสติ พุทโธคือศาสดาของเรา พุทโธคือตัวแทนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วมารละ มารมันข่มเหงในใจของเรามันก็ผลักไส มันก็ฉ้อฉล มันก็ทำให้พุทโธเรา “พุทโธ อู้อี้! พุทโธมาตั้งนานแล้ว แล้วพุทโธไปทำไมอีกล่ะ”

ถ้าไม่พุทโธนะ มันก็คิดไปตามแต่มารมันจะฉ้อฉลของมัน แล้วคิดด้วยความฉ้อฉล ด้วยความสงสัย ด้วยความไม่แน่ใจ ศรัทธาแล้วว่า “มันจะจริงหรือ เออ! ไปทำบุญแล้วได้บุญจริงหรือเปล่า”

แม้แต่เราให้อาหารสัตว์ สัตว์มันยังพอใจเลย แล้วนี่เราทำคุณงามความดีมันจะไม่มีได้อย่างไร เราทำความดีของเรา

แล้วทำความดีแล้วทำไมมันไม่ประสบความสำเร็จในชีวิตสักที

ประสบความสำเร็จขึ้นมา ประสบอยู่แล้ว หายใจเข้าและหายใจออก เห็นไหม ถ้าหายใจเข้าไม่หายใจออกมันก็ตาย นี่หายใจเข้าและหายใจออก ประสบชีวิตคือว่าสุขภาพร่างกายแข็งแรงทุกอย่างยังดีงามอยู่ ยังพร้อมอยู่เสมอ ทุกอย่างพร้อมเสมอ แต่ไอ้อย่างที่เราคาดหมายไปมันเป็นเรื่องของโลก สมบัติของโลกไง มันจะเป็นความจริงของเราขนาดไหนล่ะ

แต่เราทำขึ้นมาเพื่อปัจจัยเครื่องอาศัยใช้ใหม่ ทำขึ้นมาเพื่อชีวิตนี้ใช้ใหม่ ถ้าชีวิตนี้มันอยู่ของมันได้ มันประสบความสำเร็จตั้งแต่ตรงนี้แล้ว แต่ถ้ามันถึงเวลามันต้องหลุด มันต้องพลัดพรากจากไป ถึงตอนนั้นเราจะทำสิ่งใดไม่ได้เลย

ฉะนั้น เรามีสติปัญญา เราพุทธโธของเราไป ถ้าจิตมันสงบเข้ามา เห็นไหม ความเป็นธรรม เราจะทำให้ความเป็นธรรมกับตัวเราเอง มันลุ่มหลงไปกับสิ่งที่พญามารมันป้อนมาตลอดเลย เราก็อยู่ที่พญามารมันคอยชุบเลี้ยงมา พญามารมันชุบเลี้ยงหัวใจนี้มาตลอดเลย ถ้ามันพุทธโธๆ จนสงบเข้ามา เราจะมีธรรมแล้ว พุทธธานุสติมันจะชุบเลี้ยงหัวใจเรา

จิตใจที่มันเคยอยู่กับพญามาร ที่มันป้อนมันเลี้ยงมันมา แล้วไปอยู่กับพุทธธานุสติจนมันเป็นจริงขึ้นมา มันเป็นธรรมขึ้นมา เราเทียบได้แล้ว สิ่งที่เราทำได้จริง นี่ปฏิบัติเขาปฏิบัติกันอย่างไร ถ้าใครทำสมาธิได้ พุคถึงสมาธิได้ถูกต้อง ถ้าใครทำไม่ได้มันก็ยังเหลวไหลของมันอยู่ แล้วจิตใจของเรา เราประสบขึ้นมาเอง แล้วใครพูดถูกพูดผิดทำไมเราจะไม่รู้

พูดออกมาถ้าไม่เป็น พูดผิดทั้งนั้นแหละ พูดตามตำรับตำรา พูดตามทฤษฎี มันไม่มีอยู่จริง ถ้ามีอยู่จริงแล้ว มันจะเอาหูหิ้วที่ขนาดไหนก็พูดถูก พูดถูกเพราะอะไร เพราะมันเป็นความจริงในหัวใจ เพราะมันมีอย่างนี้มันถึงจะเป็นธรรมไป

คำว่า “เป็นธรรม” ผิดชอบชั่วดีเรารู้ใช่ไหม ถูกผิดในใจเรารู้ใช่ไหม เรากวนาพุทธโธไม่ได้ เราก็อธิบายไหม เวลามันเป็นขึ้นมาหนึ่งงนะ เวลาของจริงเข้าไปกลับง “นี่มันอะไร นี่มันอะไร”...ก็มันสมาธิไป ก็นี่ตัวมันเอง เวลาเข้าไปถึงตัวเองง เวลาให้มันหลอกก็ขึ้นใจ เวลามารมันหลอก โอ๊ย! ไปเลยนะ เวลามันน้อจล มารมันหลอก “โอ๊ย! เป็นอย่างนั้น โอ๊ย ปลื้มๆ” พอไปเจอความจริงไม่รู้จัก

ปัจจุตัง สันทิฐิโก เราต้องมีครูมีอาจารย์ไป ครูบาอาจารย์ของท่านจะคอยชี้แนะ

หลวงปู่มั่นท่านพูดประจำ “ผู้นำสำคัญนะ ผู้นำสำคัญนะ” ผู้นำถ้าไม่ผ่านอย่างนี้มา ผู้นำจะรู้ได้อย่างไร อะไรเป็นจริง อะไรเป็นปลอม

มันปลอมในหัวใจเรา มันปลอมที่ไหน มันปลอมที่พญามารมันคอยน้อจลอยู่ในหัวใจของเรา แล้วพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ถ้ามันสงบมันก็ตื่นตัวขึ้นมา มันก็เบิกบานขึ้นมา มันก็เป็นจริงขึ้นมา พอจริงขึ้นมา มันจะเปรียบเทียบๆ นี่เรารู้ของเราได้

ถ้าเรารู้ได้ ผีก็หนีไป ปัญญาๆ พอสงบแล้วผีก็หนีไป ปัญญา พอสงบแล้ว โอ้โฮ! มันสุข มันสงบระงับ ไม่ยอมไปไหนอีก นอนจมอยู่นั่นอีก ก็ต้องลากออกมาละ...คิดสิ! คิดสิ! ไม่คิดแล้วมันจะเกิดปัญญาได้อย่างไร

“อ้าว! คิดมันก็เป็นโลก คิดมันก็โดนหลอกมาพอแรงแล้ว”... ใอนั้นกิเลสมันหลอก

แต่อันนี้พอมันเป็นสมาธิแล้วมันเป็นธรรม ตั้งเป็นเอกัคคตารมณ์ จิตตั้งมั่นแล้วต้องหัดทำงานสิ ออกทำงานสิ เห็นไหม ครูบาอาจารย์ท่านลากันออกมา พิจารณาออกไป พอภาวนาออกไปมันแตกต่างกัน

จากโลกีย์ปัญญากับโลกุตตรปัญญา โลกียะคือสัญชาตญาณ คือความเป็นอยู่จริงของโลก ความเป็นอยู่จริงของจิตที่มันรู้สึกนึกคิด ภาวนามยปัญญาเกิดจากธรรมจักร เกิดจากความวิริยะ ความอดสาหัส เกิดจากความเพียรชอบ สมาธิชอบ ปัญญาชอบ ความชอบธรรมที่เกิดขึ้นก็เกิด ธรรมจักร จักรมันเคลื่อนออกไป ปัญญามันเคลื่อนออกไปพร้อมกันสิล สมาธิ ปัญญามันเคลื่อนออกไป มันเป็นความมหัศจรรย์ในพระพุทธศาสนา

นี่เราเรียกรื่องความเป็นธรรมจากสังคม ความเป็นธรรมของเราในหัวใจ ถ้ามันมีคุณธรรมจริง มันไม่หวั่นไหวไปหรอก โลกธรรม ๘ ก็คือโลกธรรม ๘ ความหนักแน่นของหัวใจ ความหนักแน่นของธรรมมันหนักแน่นในหัวใจของเรา ไม่ต้องให้มารมันมาฉ้อฉล ให้มารมาเลี้ยงดูแลหัวใจของเรา เราจะเลี้ยงดูแลหัวใจของเราด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เราจะเลี้ยงดูแลหัวใจของเราให้มันประเสริฐมันพัฒนาของมันขึ้นมา มันจะพัฒนาของมันขึ้นไป

การพัฒนา มรรคหยาบ มรรคละเอียด มันจะเห็นของมันเป็นขั้นเป็นตอนเข้าไป “อ้อ! มันเป็นอย่างนี้” บุคคล ๔ คู่ โสคาปัตติมรรค โสคาปัตติผล สกิทาคามีมรรค สกิทาคามีผล อนาคามีมรรค อนาคามีผล อรหัตตมรรค อรหัตตผล บุคคล ๔ คู่ มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ มันอยู่ที่ไหน? มันอยู่ที่หัวใจของเราละ

เราเรียกรื่องทุกอย่าง ความเป็นธรรมๆ เราต้องดูความเป็นธรรมในหัวใจของเรา เราพัฒนาหัวใจของเราให้เป็นความจริงขึ้นมา นี่มีค่ามากๆ มีค่ามากตรงนี้ เห็นไหม เรามีทาน เราเสียสละของเราขึ้นมาเพื่อให้จิตใจเราเสียสละ เพื่อให้ไม่ตระหนี่ถี่เหนียว มันมีศีล ศีลคือความปกติของใจ ใจมันสละทานแล้วมันก็มีความปกติ มันมีสิ่งเปรียบเทียบ

ถ้าไม่ทำของเราเลย มันอีโก้ มันก็ว่ามันแจ้ว มันแน่ มันยอดทั้งนั้นแหละ พอสละไป เอ็งไม่แน่จริง เอ็งต้องพึ่งพาอาศัยเขา นี่เสียสละกัน เราเสียสละมา มีศีล ศีลปกติขึ้นมา แล้วมีศีลก็ทำให้เกิดสมาธิขึ้นมา นี่ให้ความเป็นธรรมกับตัวเราเอง ให้ความเป็นธรรมกับหัวใจนี้

หลวงตาท่านบอกว่า หัวใจนี้เรียกรื่องความช่วยเหลือ

หัวใจพวกเรารเรียกรื่อง เรียกรื่องธรรม เรียกรื่องความช่วยเหลือ แล้วใครหาให้มัน ใครหาให้มันถ้าเราไม่หา เราไม่พัฒนาของเราขึ้นมา หัวใจเรารเรียกรื่องความช่วยเหลือ ถ้ามใจตัวเอง ถ้ามใจว่ามันสงสัยไหม ถ้ามใจตัวเองว่ามันทุกข์ไหม ถ้ามใจตัวเอง แล้วใครจะช่วยมัน ใจดวงนี้ใครจะช่วยมัน

ต้องมีคุณธรรมเท่านั้น เรารเรียกรื่องความเป็นธรรมต้องทำที่นี้ ทำของเราขึ้นมา เรามีกฐบา อาจารย์ท่านปฏิบัติของท่าน สมบัติของท่าน เราฟังธรรมจากท่านแล้วเราพยายามปฏิบัติของเรา เราพยายามฟื้นฟูใจของเราให้มันรู้จริงขึ้นมา มันจะเป็นสมบัติของเรา เอวัง